

Dr Radosław Pastuszko
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Renty strukturalne w świetle orzecznictwa sądów administracyjnych. Wybrane zagadnienia administracyjnoprawne w aspekcie praktyki notarialnej

1. Uwagi wstępne

Renty strukturalne należą do najpowszechniej stosowanych instrumentów prawnych wsparcia polskiego rolnictwa w ramach wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej. Obecnie podstawę prawną dla rent strukturalnych w prawodawstwie krajowym stanowi rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013¹.

Bezpośredni związek problematyki rent strukturalnych z praktyką notarialną wynika z podstawowej przesłanki uzyskania tego świadczenia pieniężnego określonej w § 4 pkt 5 r.r.s. – tzw. przekazania gospodarstwa

¹ Dz.U. Nr 109, poz. 750 ze zm. (dalej: r.r.s.) Na temat rent strukturalnych zob. w szczególności: R. S z t y k, *Przeniesienie własności nieruchomości w związku z zaopatrzeniem emerytalnym i rentami strukturalnymi w rolnictwie*, Rejent 2004, nr 8, s. 72 i nast.; R. B u d z i n o w s k i, *Przekazanie gospodarstwa rolnego za rentę strukturalną w praktyce notarialnej*, Rejent 2004, nr 10, s. 26 i nast.; E. K r e m e r, *Zasady nabywania rent strukturalnych – zagadnienia wybrane*, Rejent 2009, nr 3, s. 15 i nast.

rolnego, przez co należy rozumieć przede wszystkim przeniesienie własności nieruchomości wchodzących w skład danego gospodarstwa.

Problematyka rent strukturalnych jest przedmiotem bogatego orzecznictwa sądów administracyjnych. Część zagadnień podniesiona w toku postępowań sądowych może mieć istotne znaczenie dla praktyki notarialnej w zakresie sporządzania aktów notarialnych obejmujących umowy przeniesienia własności nieruchomości w celu uzyskania renty strukturalnej².

2. Znaczenie postanowienia o spełnieniu warunków

Decyzję w sprawie przyznania renty strukturalnej wydaje kierownik biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (§ 16 ust. 1 r.r.s.). Postępowanie w sprawie przyznania renty wszczynane jest na pisemny wniosek (§ 17 ust. r.r.s.). Zgodnie z § 17 ust. 5 r.r.s. do wniosku dołączane są dokumenty potwierdzające spełnienie przesłanek do uzyskania renty strukturalnej. Postępowanie administracyjne w sprawie przyznania prawa do renty strukturalnej składa się z dwóch etapów.

Pierwszy etap postępowania prowadzony na podstawie § 19 r.r.s. jest ograniczony do wstępnej weryfikacji wniosku, tj. oceny spełnienia przesłanek, od których zależy wydanie „postanowienia o spełnieniu warunków” określonego w § 19 ust. 4 r.r.s.³

² Orzeczenia sądów administracyjnych, które stanowią podstawę niniejszych rozważań, zapadły na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. Nr 114, poz. 1191 ze zm.). Wskazane rozporządzenie stanowiło podstawę dla rent strukturalnych w latach 2004-2006. Wykorzystane orzecznictwo zachowuje jednak w pełni swoją aktualność w związku z tożsamymi rozwiązaniami normatywnymi przyjętymi we wskazanym rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 2007 r.

³ Są to przesłanki dotyczące: wieku rolnika oraz braku ustalonego prawa do emerytury lub renty (§ 4 pkt 1 r.r.s.); okresu prowadzenia działalności rolniczej i podleganiu przez odpowiedni okres rolnicemu ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu (§ 4 pkt 2 r.r.s.); braku zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie (§ 4 pkt 3 r.r.s.); wpisania rolnika do ewidencji producentów (§ 4 pkt 4 r.r.s.); powierzchni i stanu prawnego posiadanego gospodarstwa rolnego (§ 19 ust. 2 pkt 2 i 3 r.r.s.); posiadania kwalifikacji zawodowych przez osobę wskazaną jako przejmującą gospodarstwo rolne (użytki rolne) (§ 19 ust. 2 pkt 4 r.r.s.); powierzchni oraz położenia i stanu prawnego gospodarstwa rolnego należącego do przejmującego gospodarstwo przekazane na powiększenie gospodarstwa rolnego (§ 19 ust. 2 pkt 5 r.r.s.).

Zgodnie z § 19 ust. 7 wnioskodawca w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania postanowienia powinien przekazać gospodarstwo rolne i zaprzestać prowadzenia działalności rolniczej oraz przedłożyć dowody potwierdzające przekazanie gospodarstwa rolnego i zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej (por. § 4 pkt 5 i 6 r.r.s.).

Jeżeli w wyniku weryfikacji okaże się, że wnioskodawca nie spełnia wskazanych przesłanek, kierownik biura ARiMR wydaje decyzję odmawiającą przyznania prawa do renty strukturalnej (§ 19 ust. 3 r.r.s.).

Drugi etap postępowania w sprawie przyznania renty strukturalnej może mieć miejsce tylko w przypadku wnioskodawcy, który uzyskał postanowienie o spełnieniu warunków, i ma miejsce po przekazaniu gospodarstwa rolnego. Według § 20 ust. 1 pkt 1 r.r.s. kierownik biura powiatowego Agencji wydaje decyzję administracyjną w sprawie przyznania renty strukturalnej rolnikowi – wnioskodawcy, który otrzymał postanowienie, o którym mowa w § 19 ust. 4, w terminie 30 dni od dnia przedłożenia przez tego wnioskodawcę dowodów potwierdzających przekazanie gospodarstwa rolnego i zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej. Zgodnie z § 20 ust. 3 r.r.s. dowodem potwierdzającym przekazanie gospodarstwa rolnego jest umowa przenosząca własność nieruchomości⁴.

Jak wskazano, zbywca przed zawarciem umowy powinien uzyskać „postanowienie o spełnieniu warunków”, które stanowić ma swoistą podstawę dla zawarcia danej umowy. W związku z tym powstaje pytanie o znaczenie wskazanego postanowienia, w szczególności czy postanowienie o spełnieniu warunków jest konieczną przesłanką nabycia prawa do renty strukturalnej.

Wydaje się, że funkcję „postanowienia o spełnieniu warunków” należy rozumieć jako wstępne zapewnienie o przyznaniu wnioskodawcy renty.

Wskazany problem był przedmiotem analizy sądów administracyjnych⁵. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 23 maja 2006 r. stwierdził jednoznacznie, że odmowa przyznania wnioskodawcy renty strukturalnej wyłącznie na tej podstawie, iż przekazał on gospodarstwo rolne przed

⁴ Literalnie – akt notarialny.

⁵ Zob. w szczególności wyrok NSA z dnia 23 maja 2006 r., II OSK 849/05 (LEX nr 236589) oraz wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 20 listopada 2008 r., II SA/Go 571/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/6867C50519>).

dokonaniem weryfikacji jego wniosku przez organ, bez sprawdzenia, czy spełnia on przesłanki do przyznania mu tego świadczenia określone w § 4 r.r.s., jest nieuzasadniona. Zdaniem sądu zasadnicze znaczenie ma bowiem ustalenie przesłanek koniecznych dla uzyskania prawa do renty strukturalnej. Przesłanki te zostały enumeratywnie wymienione w § 4 r.r.s. Zgodnie z tym przepisem rentę strukturalną przyznaje się producentowi rolnemu (zwanemu dalej „rolnikiem”), który jest osobą fizyczną prowadzącą na własny rachunek działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym położonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli łącznie spełnia on następujące przesłanki:

- ma ukończone 55 lat, lecz nie osiągnął wieku emerytalnego i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego lub zaopatrzenia emerytalnego, lub ubezpieczenia społecznego rolników;
- prowadził nieprzerwanie działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym w okresie co najmniej 10 lat bezpośrednio poprzedzających złożenie wniosku o rentę strukturalną i przez okres co najmniej 5 lat podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, określone w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników;
- w dniu złożenia wniosku o rentę strukturalną podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu;
- wpisany został do ewidencji producentów, stanowiącej część krajowego systemu ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności;
- nie posiada zaległości z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników;
- przekazał gospodarstwo rolne;
- zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej.

Katalog przesłanek, jakie musi spełnić producent rolny ubiegający się o przyznanie renty strukturalnej, określony w § 4 wskazanego rozporządzenia, jest katalogiem wyczerpującym, co oznacza, że spełnienie wszystkich tych przesłanek przez wnioskodawcę ubiegającego się o przyznanie mu tego świadczenia powinno skutkować pozytywnym rozpatrzeniem wniosku przez organ. Dodać należy, że przesłanki dotyczące sposobu przekazania gospodarstwa rolnego oraz osoby, na rzecz której takie gospodarstwo może zostać przekazane, zostały szczegółowo określone

w § 6 i 7 rozporządzenia, natomiast pojęcie „zaprzestania działalności rolniczej” sprecyzowane w § 9 powołanego aktu prawnego.

Przepisy § 18-22 r.r.s. regulują natomiast procedurę weryfikacji wniosków o przyznanie renty strukturalnej oraz wydawanie w tym zakresie decyzji administracyjnych przez kierownika biura powiatowego Agencji. Zdaniem NSA *ratio legis* przepisów regulujących procedurę weryfikacji wniosku o przyznanie renty strukturalnej i wydawania rozstrzygnięć w tym zakresie należy upatrywać w zabezpieczeniu wnioskodawców przed pochopnym przekazywaniem gospodarstw rolnych z uwagi na trudne do odwrócenia skutki takich czynności prawnych. W sytuacji, gdy wnioskodawca nie jest pewien, czy spełnia wszystkie wymagane przesłanki do uzyskania renty strukturalnej, może oczekiwać na dokonanie weryfikacji jego wniosku przez organ. Jeżeli wnioskodawca jest pewien, że spełnia wszystkie przesłanki uzyskania prawa do renty strukturalnej określone w § 4 r.r.s. i przekazuje gospodarstwo rolne – czyni to na własne ryzyko.

Jak wynika z § 4 pkt 4 i 5 r.r.s., przekazanie gospodarstwa rolnego powinno nastąpić w związku z ubieganiem się o rentę strukturalną. Jeżeli więc przekazanie gospodarstwa rolnego nastąpiło w związku z ubieganiem się o przyznanie renty strukturalnej zgodnie z wymogami § 6 r.r.s., to należy przyjąć przesłankę przekazania gospodarstwa rolnego za spełnioną w rozumieniu przepisów tego rozporządzenia.

Dodatkowe potwierdzenie ten kierunek wykładni znajduje w wyroku WSA w Warszawie z dnia 4 maja 2007 r.⁶, w którym uznano, że przepisy regulujące przebieg postępowania w sprawie przyznania renty są przepisami o charakterze kompetencyjnym. Określają one jedynie, kto jest uprawniony do załatwienia sprawy w formie decyzji administracyjnej. Przepisy te nie mogą być jednak podstawą rozstrzygnięcia o prawach lub obowiązkach stron postępowania administracyjnego. Podstawą takiego rozstrzygnięcia może być wyłącznie przepis prawa materialnego, z którego wynika dla strony postępowania uprawnienie lub obowiązek.

W literaturze przedmiotu wskazano, że dwuetapowa procedura nie ma charakteru przypadkowego, służyć ma ochronie przed nieodwracalnymi skutkami dokonania czynności, jaką jest przeniesienie własności nieru-

⁶ IV SA/Wa 385/07 (LEX nr 345952).

chomości rolnej, i zapobiega sytuacjom, w których, mimo niespełnienia ustawowych warunków, rolnik sprzedaje gospodarstwo rolne i w konsekwencji pozostanie bez środków do życia. Jeżeli dopuścić możliwość przekazania gospodarstwa w okresie przed uzyskaniem postanowienia w przedmiocie spełnienia warunków, konstrukcja postępowania zostałaby naruszona, a przepisy o postępowaniu stałyby się regulacjami iluzorycznymi⁷. Wydaje się jednak, że należy przyjąć, iż zgodnie z zasadą *volenti non fit iniuria* przekazanie gospodarstwa bez uzyskania postanowienia o spełnieniu warunków nie pozbawia bynajmniej wnioskodawcy możliwości uzyskania prawa do renty – jeżeli spełnia on materialnoprawne przesłanki nabycia świadczenia określone w § 4 r.r.s.

3. Przekazanie gospodarstwo rolne

Swoistą konsekwencją zarysowanego wyżej problemu jest okoliczność, że nawet wydanie postanowienia o spełnieniu warunków w zakresie określonym w § 19 ust. 4 r.r.s. nie zawsze jest jednoznaczne z gwarancją uzyskania prawa do renty. Podstawowe problemy, które powstają w tym miejscu, związane są z pojęciem „przekazywanego” gospodarstwa rolnego. Z całą mocą należy w tym miejscu podkreślić, że ocena tych okoliczności należy do kierownika biura powiatowego ARiMR. Z drugiej jednak strony nie można wykluczyć, że zbywca nieruchomości w pełni świadomy konsekwencji dokonywanej czynności prawnej inaczej określiłby jej elementy, co nie pozostaje bez znaczenia dla funkcji notariusza czuwającego nad zabezpieczeniem praw i słuszych interesów stron czynności.

Wątpliwości budzi już samo pojęcie gospodarstwa rolnego, którym posługują się przepisy o rentach strukturalnych, bowiem pojęcie to nie zostało bezpośrednio zdefiniowane w przepisach rozporządzenia. W orzecznictwie zarysowują się w tym względzie dwa podstawowe kierunki.

Dominujący kierunek⁸ przyjmuje, że definicja gospodarstwa powinna zostać odczytana z treści przepisów § 6 ust. 1 pkt 1 i § 9 pkt 1 r.r.s. (które były przedmiotem wcześniejszych rozważań). Jeżeli podzielić ten

⁷ Tak D. Miłanowska w głosie do wyroku NSA z dnia 23 maja 2006 r., II OSK 84/05, PiP 2007, nr 8, s. 136-140.

⁸ Zob. w szczególności: wyrok NSA z dnia 2 lipca 2008 r., II GSK 235/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/8BDBAE39FF>); wyrok NSA z dnia 21 października 2008 r.,

kierunek wykładni, to należy uznać, że przepisy rozporządzenia statuuja pojęcie gospodarstwa rolnego w znaczeniu przedmiotowym – sprawdzają je do powierzchni użytków rolnych stanowiących własność (współwłasność) rolnika i jego małżonka, zarówno z majątku dorobkowego, jak i majątków osobistych każdego z małżonków. W ten sposób sformułowana definicja gospodarstwa jest zbliżona do definicji przyjętej na potrzeby podatku rolnego, w której istotne jest jedynie spełnienie normy obszarowej gruntów stanowiących własność lub znajdujących się w posiadaniu danego podmiotu. Konsekwencją przyjęcia takiego poglądu jest stwierdzenie, że kilka nieruchomości (w skład których wchodzi użytki rolne) położonych w odległych od siebie miejscach, nawet jeżeli nie istnieje pomiędzy nimi żadna więź ekonomiczna (o ile są przedmiotem odrębnej własności rolnika i jego małżonka lub ich współwłasności), stanowią gospodarstwo rolne dla celów omawianego rozporządzenia.

W takim ujęciu przedmiotowe pojęcie wyraźnie różni się od definicji gospodarstwa rolnego zawartej w art. 55³ k.c., zgodnie z którą za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego⁹. W dalszej konsekwencji powoduje to konieczność rozporządzenia wszystkimi nieruchomościami.

Odmienna koncepcja jest prezentowana przez drugi kierunek orzecznictwa, który wydaje się w większym stopniu brać pod uwagę argumenty systemowe i celowościowe wykładni przepisów o rentach strukturalnych¹⁰.

II GSK 420/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/E5FBACE0E5>); wyrok NSA z dnia 25 listopada 2008 r., II GSK 517/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/F3ADE7215A>); wyrok NSA z dnia 17 lutego 2009 r., II GSK 765/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/4CB9F20E9A>); wyrok WSA w Białymstoku z dnia 14 grudnia 2006 r., II SA/Bk 642/06 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/630F44EA55>); wyrok WSA w Białymstoku z dnia 11 grudnia 2007 r., II SA/Bk 698/07 (LEX nr 440675); wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 20 listopada 2008 r., II SA/Go 571/08, (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/6867C50519>).

⁹ NSA w cytowanym wyroku z dnia 2 lipca 2008 r. (II GSK 235/08) wyraźnie podkreślił, że brak jest podstaw do twierdzenia, iż dla potrzeb przyznania renty strukturalnej zastosowanie ma definicja gospodarstwa rolnego z art. 553 k.c.

¹⁰ Zob. w szczególności: wyrok NSA z dnia 13 listopada 2008 r., II GSK 627/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/619C1AF9B7>); wyrok WSA w Warszawie z dnia 4 kwietnia

Nie budzi bowiem żadnych wątpliwości, że krajowe przepisy w zakresie rent strukturalnych (r.r.s.) mają za zadanie wdrożenie w Polsce uregulowań prawa wspólnotowego dotyczących wsparcia rozwoju obszarów wiejskich¹¹. Wykładnia przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r. powinna uwzględniać treść przepisów prawa wspólnotowego regulującego rozwój obszarów wiejskich (rozporządzenie Rady nr 1698/2005/WE z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW))¹².

Innymi słowy, realizacja celów określonych w rozporządzeniu nr 1698/2005 powinna być zasadniczą wskazówką wykładni przepisów prawa krajowego¹³.

Zgodnie z pkt 17 *in princ* preambuły rozporządzenia nr 1698/2005 celem wcześniejszych emerytur w rolnictwie powinna być znacząca zmiana strukturalna przekazywanych gospodarstw. Zgodnie z art. 23 ust. 1 rozporządzenia nr 1698/2005 świadczenie jest przyznawane rolnikom, którzy decydują się na zaprzestanie działalności rolniczej w celu przekazania gospodarstwa innym rolnikom. Przejmujący gospodarstwo przejmuje gospodarstwo rolne odstąpione przez przekazującego w celu zwiększenia wielkości gospodarstwa rolnego (art. 23 ust. 3 cyt. rozp.).

Budzące wątpliwości znaczenie pojęć zawartych w rozporządzeniu – w szczególności „gospodarstwa rolnego” – powinny być rozważane z założeniem osiągnięcia normatywnie określonych celów określonych przepisami wspólnotowymi¹⁴. Renty strukturalne mają zaś na celu restrukturyzację rolnictwa przez zmianę generacyjną oraz poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych¹⁵. Przedmiotem rozporządzenia

2006 r., IV SA/Wa 96/06 (LEX nr 204976); wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 października 2008 r., VIII SA/Wa 405/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/4216DF3993>); wyrok WSA w Łodzi z dnia 13 lutego 2009 r., II SA/Łd 930/08 (<http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/84BBC8FAA3>).

¹¹ Jak słusznie podkreślił NSA w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 listopada 2008 r. (II GSK 627/08), jakkolwiek uzasadnienie to stanowiło podstawę odmiennego niż prezentowany w tym miejscu wniosku.

¹² Dz.Urz. UE L 277/1-40 z 21 października 2005 r.

¹³ Tak NSA w uzasadnieniu cytowanego wyroku z dnia 13 listopada 2008 r.

¹⁴ Wyrok NSA z dnia 25 listopada 2008 r., II GSK 517/08.

¹⁵ Por. cytowany wyrok NSA z dnia 5 listopada 2008 r., II GSK 435/08.

nr 1698/2005 nie jest zaś generalne uregulowanie tytułów własności wszystkich gruntów rolnych¹⁶.

W świetle cytowanego wyroku WSA w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2006 r. przesłanka przekazania gospodarstwa rolnego (określona w § 6 ust. 1 pkt 1 r.r.s.) jest spełniona, jeżeli zostały przekazane wszystkie użytki rolne wchodzące w skład danego (tego) gospodarstwa. Ze sformułowania „tego gospodarstwa” użytego w § 6 rozporządzenia wynika, zdaniem WSA, że przepis ten dotyczy przekazania jednego gospodarstwa rolnego.

Przepis ten nie dotyczy więc przekazania gruntów będących częścią odrębnych gospodarstw rolnych posiadanych przez rolnika lub jego żonę¹⁷.

Jeżeli istnieją zaś dwa odrębne gospodarstwa, np. wnioskodawca prowadzi jedno gospodarstwo (wspólnie z małżonkiem) i jest właścicielem nieruchomości, na których prowadzone jest odrębne gospodarstwo (położone w znacznym oddaleniu od pierwszego) – „przekazanie gospodarstwa” w rozumieniu § 6 r.r.s. następuje w wyniku przeniesienia własności nieruchomości obejmujących użytki rolne wchodzące w skład gospodarstwa faktycznie prowadzonego przez wnioskodawcę. Innymi słowy, wydaje się, że treść § 6 r.r.s. nie wskazuje, aby przepis ten dotyczył wszystkich odrębnych gospodarstw rolnych posiadanych przez współmałżonków.

Przyjęcie stanowiska opowiadającego się za możliwością przekazania gospodarstwa rolnego z pozostawieniem innego odrębnego gospodarstwa posiadanego przez rolnika nie prowadzi bynajmniej do kolizji z ograniczeniem prawa do ściśle określonej powierzchni posiadania użytków rolnych – do łącznej powierzchni nieprzekraczającej 0,5 ha¹⁸.

Rozporządzenie wszystkim nieruchomościami (niezależnie od tego, czy stanowią one gospodarstwo rolne) jest bowiem istotne w aspekcie zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej, o którym mowa w § 9 ust. 1 r.r.s. Ważne jest więc jedynie to, żeby wnioskodawca doprowadził do sytuacji, w której nie będzie właścicielem ani posiadaczem nieruchomości obejmujących użytki rolne o powierzchni przekraczającej 0,5 ha. (§ 9 ust. 1 r.r.s.) Należy jednak podkreślić, że nieruchomości, na których zorganizowane są funkcjonalnie odrębne gospodarstwa rolne, nie muszą

¹⁶ Por. cytowany wyrok WSA w Łodzi z dnia 13 lutego 2009 r., II SA/Łd 930/08.

¹⁷ Por. I SA/Bd 43/08 – wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 16 kwietnia 2008 r.

¹⁸ Odmienne NSA w wyroku z dnia 25 listopada 2008 r., II GSK 517/08.

być przekazane (w celu uzyskania prawa do renty strukturalnej) zgodnie z wymaganiami wynikającymi z analizowanego rozporządzenia. Przeniesienie własności wszystkich nieruchomości jest konieczne dla zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej (§ 9 ust. 1 r.r.s.), ale nie odnoszą się do niego przesłanki określone w szczególności w § 6-8 r.r.s. (dotyczące choćby kwalifikacji zawodowych oraz wieku nabywcy, zobowiązania do prowadzenia działalności rolniczej). Jednakże przeniesienie własności „pozostałych” nieruchomości (wchodzących w skład odrębnego gospodarstwa) powinno nastąpić przed upływem 6-miesięcznego terminu określonego w § 19 ust. 7 r.r.s.

Przedmiotem przeniesienia własności są więc te użytki rolne, które stanowią zorganizowaną całość gospodarczą (gospodarstwo rolne), na których wnioskodawca prowadził określoną działalność rolniczą, ponosząc z związku z tym określone ciężary, jak też uzyskując określone korzyści, niezależnie od tego, czy stanowiły własność odrębną jego lub małżonka, czy też ich współwłasność¹⁹. Z § 6 wynika, iż przekazanie ma dotyczyć jedynie przeniesienia własności użytków rolnych wchodzących w skład tego gospodarstwa rolnego²⁰.

W konsekwencji należy uznać, że na gruncie przepisów o rentach strukturalnych należy posiłkowo stosować definicję gospodarstwa rolnego zawartą w art. 55³ k.c., zgodnie z którą za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego²¹. Jeżeli nastąpiło rozporządzenie nieruchomości wchodzącymi w skład gospodarstwa, ale zbywca nie rozporządził np. inwentarzem, należy uznać, że nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, bowiem w tej dacie nie przekazał jeszcze w całości gospodarstwa rolnego na rzecz następcy.

¹⁹ Tak WSA w Warszawie w wyroku z dnia 12 października 2006 r., IV SA/Wa 944/06 (LEX nr 2836130).

²⁰ Por. cytowany wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 grudnia 2008 r., VIII SA/Wa 405/08.

²¹ Tak WSA w Białymstoku w cytowanym wyroku z dnia 14 lutego 2006 r., II SA/Bk 840/05.

Jako przykład może służyć stan faktyczny, który stał się przedmiotem oceny NSA w wyroku z dnia 25 stycznia 2007 r.²² W przedmiotowej sprawie wnioskodawca uzyskał postanowienie o spełnieniu warunków. W dalszej kolejności wydana została jednak negatywna decyzja w przedmiocie prawa do renty z uzasadnieniem niespełnienia przesłanki przeniesienia na rzecz następcy całości gospodarstwa rolnego (por. § 4 pkt 4 w zw. z § 6 ust. 1 pkt 2 lit. a r.r.s.).

Następcy nie została bowiem przekazana jedna z nieruchomości o powierzchni przekraczającej dopuszczalne 0,5 ha. W opinii wnioskodawcy (skarżącego) obowiązek rozporządzenia nieruchomościami („przekazania gospodarstwa”) nie dotyczył spornej nieruchomości ze względu na to, że stanowiła ona własność żony wnioskodawcy w sytuacji orzeczonej separacji.

Zgodnie zaś z § 6 ust. 1 pkt 1 r.r.s. przez przekazanie gospodarstwa należy rozumieć przekazanie wszystkich użytków rolnych wchodzących w skład tego gospodarstwa, będących zarówno przedmiotem odrębnej własności rolnika i jego małżonka, jak również przedmiotem ich współwłasności²³.

Nie budzi żadnych wątpliwości, że powyższy obowiązek dotyczyłby małżonków, jeżeli nieruchomości wchodziłyby w skład majątków osobistych – w zasadzie niezależnie od rodzaju małżeńskiego ustroju majątkowego (wspólności czy rozdzielności).

Powstaje jednak pytanie, czy wynikający z § 6 ust. 1 pkt 1 r.r.s. obowiązek przeniesienia własności nieruchomości stanowiących własność każdego z małżonków odnosi się także do osób, wobec których została orzeczona separacja.

²² II GSK 273/06 (LEX nr 287963).

²³ Powyższe określenie należy traktować jako kolejny niezbyt właściwy skrót myślowy ustawodawcy. Użyte określenie mogłoby bowiem całkowicie mylnie sugerować, że przedmiotem przeniesienia własności jest „użytek rolny”, a więc działka ewidencyjna. Nie budzi zaś najmniejszych wątpliwości, że przedmiotem obrotu jest nieruchomość. Dla nabycia renty strukturalnej istotne jest jedynie to, aby powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład danej nieruchomości odpowiadała normom obszarowym wskazanym w § 4 pkt 5 oraz § 6 ust. 1 pkt 2 r.r.s. Jednocześnie należy zauważyć, że paradoksalnie nieruchomości, które są przedmiotem przeniesienia własności („przekazania”) nie muszą bynajmniej mieć charakteru nieruchomości rolnych w rozumieniu kodeksu cywilnego bądź ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. Nr 64, poz. 592).

Oczywisty jest fakt, że orzeczenie separacji nie powoduje ustania małżeństwa (małżonek pozostający w separacji nie może zawrzeć małżeństwa – art. 64¹ § 2 k.r.o.). Równie istotna jest jednak konieczność uwzględnienia wymowy sformułowania zawartego w art. 61⁴ § 1 k.r.o., zgodnie z którym orzeczenie separacji ma skutki takie, jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. Mowa jest w tym miejscu o skutkach zarówno w sferze niemajątkowej, jak i majątkowej. Jak słusznie podkreślono we wskazanym orzeczeniu, odstępstwa od zasady tożsamości skutków rozwodu oraz separacji mogą mieć miejsce w drodze rozwiązań ustawowych. W art. 64¹ § 1 k.r.o. użyto bowiem technicznoprawnego terminu „ustawa”, który musi być rozumiany ściśle – jedynie jako akt normatywny uchwalony w szczególnym trybie legislacyjnym. Nie można więc w żaden sposób przyjąć dopuszczalności wprowadzenia przepisów szczególnych w stosunku do przepisów kodeksowych w drodze rozporządzenia. Jednocześnie należy podkreślić, że żadnych odstępstw w przedmiotowym zakresie nie przewidziała także ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich²⁴, która zawiera upoważnienie do wydania przedmiotowego rozporządzenia.

Należy więc uznać, że w zakresie praw i obowiązków związanych z ubieganiem się o rentę strukturalną sytuacja małżonka w razie orzeczonej separacji (wobec braku odmiennych rozwiązań ustawowych) powinna być oceniana tak samo, jak w przypadku orzeczonego rozwodu. Należy zgodzić się z orzekającym sądem, że gdyby ustawodawca zamierzał w przedmiotowym zakresie odmiennie uregulować sytuację małżonków po orzeczonej separacji, to wprowadziłby odpowiednie przepisy przy określeniu zasad przyznawania rent strukturalnych.

²⁴ Dz.U. Nr 64, poz. 427 ze zm.